

УДК 330.3+338.433(477)

Глубіш Л.Я.
кандидат економічних наук, доцент
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

НЕОБХІДНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ТРИСТОРОННЬОЇ РИНКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ГРУП ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ВІД ВИРОБНИЧОЇ ФУНКЦІЇ

THE NECESSITY OF STUDYING TRILATERAL MARKET INTERACTION ECONOMIC INTERESTS GROUPS OF THE PRODUCTION FUNCTION

АНОТАЦІЯ

В статті обґрунтовано необхідність вивчення тристоронньої взаємодії між групами економічних інтересів, продиктовану процесами глобалізації. Акцентовано увагу на доцільності використання теорії суспільного добробуту, оскільки вона дає цілісне уявлення про функціонування національної економіки як макросистеми, а отже, дозволить окреслити перспективи її економічного піднесення.

Ключові слова: економічні інтереси, економічні взаємовідносини, економічні ефекти, функція виробництва, економіка добробуту, глобалізація економіки.

АННОТАЦИЯ

В статье обоснована необходимость изучения трехстороннего взаимодействия групп экономических интересов, продиктованная процессами глобализации. Акцентировано внимание на целесообразности использования теории общественного благосостояния, поскольку она дает целостное представление о функционировании национальной экономики как макросистемы и, следовательно, позволит очертить перспективы ее экономического подъема.

Ключевые слова: экономические интересы, экономические эффекты, производственная функция, экономика благосостояния, глобализация экономики.

ANNOTATION

The necessity of studying trilateral interaction economic interests groups, dictated by processes of globalization. The attention is focused on feasibility of using welfare economy, as it gives representation about the functioning of the national economy as a macro, and consequently will enable to outline the prospects its economic upturn.

Keywords: economic interests, economic relations, economic effects, production function, welfare economy, economic globalization.

Постановка проблеми. Як показує практика, в більшості сучасних наукових досліджень економічного спрямування вивчаються окремі економічні явища та процеси, які характеризуються з позицій або виробника, або споживача, або держави. Досліджуються причини виникнення проблем та окреслюються перспективи виробничої діяльності, визначаються чинники та фактори впливу на формування платоспроможного попиту і поведінку споживача, обґрунтовуються перспективні напрями реалізації економічної політики держави.

Складається враження про самотність виробництва, споживання та державної політики, тоді як це глибинні процеси, які знаходяться у внутрішньому взаємозв'язку і взаємодії. Причинно-наслідковий взаємозв'язок трьох функцій економічної системи робить їх залежними не лише від стану один одного, а й

формує залежність ефективності всієї економічної системи від ефективності кожної її функціональної складової та ефективності їх взаємодії [5, с. 28].

З огляду на це удосконалення структури економіки залишається невирішеною актуальною проблемою. Потрібні нова парадигма економічного мислення та практичні алгоритми поведінки усіх учасників ринкової взаємодії. Лише тоді можна буде говорити про зростання економіки, яке не є самоціллю, а лише засобом покращення добробуту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика кількість наукових праць спрямована також на вивчення, як правило, двосторонньої взаємодії між учасниками ринкових відносин: «виробник – споживач», «державна – виробник». Із активізацією процесів глобалізації та наповненням вітчизняних ринків, зокрема, продовольчих, низькосортною імпортною продукцією цілком логічними є дослідження ринкової взаємодії «державна – споживач», адже дбати про інтереси населення щодо споживчих якостей економічних благ повинна саме держава, а не товаровиробник.

Тоді як виявлення слабких сторін ринкової взаємодії одночасно усіх її учасників поки залишається поза увагою вітчизняного наукового світу. Натомість науковцям необхідно консолідувати зусилля щодо напрацювання дієвого інструментарію оптимізації взаємовідносин усіх учасників товарообмінних операцій за ринкових умов у виробничій площині, бо тільки це гарантуватиме економічне піднесення як окремих галузей, так і національної економіки загалом.

Сьогодні зустрічаємо поодинокі публікації, де йдеться про доцільність вивчення економічної взаємодії груп інтересів, переслідуючи мету економічного зростання [3, с. 12–21]. Водночас є наукові праці, де акцентується увага на функціональному підході, який слугує підставою для висловлення думок щодо трифункціональності національної економіки, як базису розвитку української економічної системи [5, с. 20].

Мета статті – обґрунтувати необхідність тристоронньої ринкової взаємодії груп економічних інтересів «виробник – споживач – дер-

жава» з огляду на процес інтеграції, а також доцільність використання у цьому контексті теорії суспільного добробуту, оскільки саме вона дає цілісне уявлення про функціонування національної економіки як макросистеми, а отже, дозволить окреслити перспективи її економічного піднесення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із здобуттям незалежності Україна стала на шлях побудови демократичної, соціальної, правової держави, що вимагає докорінних змін в суспільстві, для сучасного економічного життя якого характерна наявність різноманітних взаємозв'язаних і взаємодіючих інтересів, що утворюють єдину систему, кожен елемент якої є суспільною формою прояву і розвитку економічних потреб, тому система економічних інтересів суспільства завжди суперечлива. Економічні інтереси учасників ринкової взаємодії реалізуються через досягнення їхніми суб'єктами конкретних економічних цілей, враховуючи сучасні умови ведення господарської діяльності, яким притаманні більш високий ступінь невизначеності, стрімкі зміни на ринку і вплив глобалізації, що пред'являє нові вимоги до учасників ринкових відносин [1].

Тому теоретичний, а потенційно і значний практичний, інтерес представляє можливість визначення і дослідження об'єктивних закономірностей раціональних і парето-ефективних взаємовідносин тріади – «державна – виробник – споживач», для опису яких, використавши фундаментальні теореми економіки добробуту, із врахуванням приведених уточнень щодо раціональності поведінки всіх учасників можна отримати модель конкурентного економічного середовища в координатах виробничої площини. Оскільки саме вона покликана узгодити та реалізувати на практиці інтереси головних суб'єктів економічних відносин.

У свою чергу, реалізовані економічні інтереси можуть бути виражені в якості економічних ефектів виробничої функції, яка показує залежність між максимально можливим обсягом виробництва та обсягом ресурсів, які для цього використовуються. Тобто передбачає співставлення економічних витрат, продиктованих ринковими вимогами, із доходами, що відображають економічні вигоди, отримані в результаті ринкової взаємодії груп інтересів.

Економічні ефекти виробничої функції на сучасному етапі оцінюються з різних позицій із використанням відповідного інструментарію. На сьогодні під ефектом прийнято розуміти результат [4, с. 60–61], наслідок [2, с. 103], зміну стану певного об'єкта [8, с. 151–152], зумовлену дією зовнішнього або внутрішнього чинника, а також фактора або їх сукупності. Відповідно до цього, ефект може бути як позитивним, коли його зміни є корисними, так і негативним, коли зміни деструктивні, або ж нульовим, коли зміни відсутні взагалі [6, с. 134]. Звідси ефекти різної природи можуть підсилювати або послаблювати

один одного, або бути нейтральними [7, с. 70], що в ході господарської взаємодії учасників ринку визначає ділову активність національної економіки, гарантуючи тим самим її зростання.

Такий підхід обумовлює необхідність розмежування ефекту діяльності на два складових компоненти, один з яких залежить від внутрішніх зусиль, спрямованих на знаходження найоптимальнішого варіанту економічної взаємодії між учасниками ринкових відносин однієї групи інтересів, що і відображає економічну ефективність її виробничої функції. Другий – від конкретних зовнішніх ринкових зусиль, спрямованих на розробку варіантів вирішення багатьох дилем організації-економічного характеру, котрі виникають внаслідок взаємодії різних груп економічних інтересів, що обов'язково призведе до певних змін у результатах їх економічної діяльності.

Все це свідчить про цілісність економіки як єдиного механізму, всі складові якого є однаково важливими, та обумовлює необхідність проведення ґрунтовного наукового вивчення комплексної взаємодії всіх груп економічних інтересів. Тому завдання науковців – передбачити економічні наслідки зміни в результатах економічної діяльності для всіх учасників ринкової взаємодії. Адже у трикутнику інтересів «споживач – виробник – держава» інтереси двох учасників завжди співпадають, тоді як третя група завжди отримуватиме протилежний ефект, величину якого, в разі його негативної природи, слід звести до мінімуму аби не допустити деструктивного впливу на функціонування економічної системи як такої.

Як ми могли пересвідчитись, заданий напрям наукових досліджень економічних ефектів виробничої функції був і залишається популярним, але ніколи не був абсолютно визначеним щодо взаємодії учасників ринку [3, с. 12] через зосередженість наукових поглядів на окремих аспектах проблеми і відсутність комплексного підходу щодо вибору критеріїв оцінки економічних ефектів, які б дозволили пов'язати між собою проблеми економічного піднесення та добробуту, обґрунтувати перспективи їх вирішення, а також чітко встановити параметри та умови досягнення добробуту суспільства в умовах глобалізації економіки.

В Україні теорія добробуту майже не досліджена, тоді як її вивчення дає цілісне уявлення про функціонування національної економіки як макросистеми, бо допомагає визначити:

- як зміна ситуації на одному ринку трансформується у зміни на інших ринках;
- зміна економічних ефектів виробничої функції однієї групи інтересів економічних взаємовідносин зумовлює зміну економічних ефектів від виробничої функції інших.

Теорія парето-ефективної економіки суспільства дозволяє одночасно аналізувати результати, наслідки та зміни стану всіх учасників ринку. Підвищений інтерес до аграрного сек-

тора як ядра національної економічної системи обумовлює необхідність додаткового вивчення перерозподілу ресурсів між окремими учасниками аграрного ринку та досягнення найвищого рівня загальної ефективності його функціонування.

Сьогодні в більшості випадків економічні взаємовідносини в аграрній сфері оцінюються з позицій виробника, тоді як потреба дослідження процесу виробництва агропромислової продукції і його економічних ефектів продиктована потребою обґрунтування взаємодії груп економічних інтересів із врахуванням уточнень стосовно раціональності поведінки кожної з них, починаючи від інтересів споживача, оскільки саме попит визначає пропозицію, а не навпаки. Тоді як неможливість раціонального узгодження економічних інтересів та агрегування переваг не може дати позитивного вирішення проблеми, тому потребують дослідження ймовірні причини і варіанти відхилення від наміченого рівня очікуваних результатів, наявність яких свідчатиме про втрату оптимальності та порушення балансу корисності для груп інтересів аграрної сфери економіки.

Реальна можливість такого розвитку подій обумовлює необхідність проведення аналізу економічних ефектів від виробничої функції аграрної сфери для всіх груп інтересів, одночасно виокремлюючи, класифікуючи та досліджуючи основні чинники, що вплинули на їх формування. Тільки в такому випадку проведена аналітична робота дозволить зробити висновки стосовно того, що, можливо, не ті інтереси захищає держава; виробництвом не того виду продукції займається аграрний товаровиробник або того, але лише для себе; не на ту продукцію за ціною і якістю й безпечністю витрачає свої кошти вітчизняний споживач [4, с. 15]. Такий підхід закладе основу для окреслення вектора перспектив економічних ефектів виробничої функції аграрного сектора для груп інтересів, що включатимуть:

- прогнози очікування рівня суспільного добробуту національної економіки;
- визначення тенденцій коливань рівня економічних ефектів виробничої функції в аграрній сфері для груп інтересів;
- окреслення пріоритетів стабілізації і економічного піднесення агропромислового комплексу в організаційно-правових рамках, продиктованих державною аграрною політикою;
- обґрунтування суспільної максимальної корисності для тріади груп інтересів «споживач – виробник – держава».

Звідси подальший розвиток агропромислового виробництва вимагає максимальної збалансованості інтересів всіх учасників ринкових взаємовідносин, чого можна досягти шляхом:

- агрегації індивідуальних уподобань та інтересів у суспільний добробут;
- оптимального перерозподілу наявного ресурсного потенціалу між групами інтересів в

агропромислового комплексі задля досягнення найвищої ефективності функціонування економічної системи;

- коригування державної агропромислової політики та механізму прийняття управлінських рішень у збалансуванні груп інтересів;
- оптимізації економічних ефектів виробничої функції АПК для груп інтересів на основі економіки добробуту.

Сукупність таких кроків слугуватиме основою для конструювання абстрактно-логічної моделі оптимізації економічної взаємодії груп інтересів у координатах агропромислового виробництва. Тобто дозволить обґрунтувати, наскільки раціонально продовжувати займатись визначеним видом діяльності (виробництвом продукції) та обумовити можливість перевищення прибутків (вигащів, вигод) від визначеного виду діяльності (виробництва продукції), альтернативних доходів, які можна отримати в ході реалізації виробничої функції в агропромислового комплексі. Адже кінцева віддача від понесених витрат на виробництво агропромислової продукції є відносно низькою, бо господарська діяльність в аграрній сфері через сезонність виробництва формує сезонний характер ведення господарської діяльності переробної сфери АПК та відповідну нерівномірність отримання прибутків, що слугує причиною до виникнення солідарності між учасниками груп економічних інтересів.

Висновки. Приведені аргументи ілюструють основну причину орієнтації на максимізацію економічних ефектів виробничої функції в аграрній сфері для груп інтересів – створення громадських організацій та політичного лобі. Це слугує надійною політичною основою для досягнення згоди між аграрними групами для використання ними механізмів політичної координації як альтернативного шляху досягнення своїх цілей як у бюджетному, так і в регуляторному процесах.

Громадські об'єднання намагаються забезпечити суспільну свідомість у своїх потребах, використовуючи аргументи, побудовані на принципах розподілу державного бюджету залежно від заслуг галузі перед суспільством. Визначаючи тим самим першочергову потребу у державному протекціонізмі виробників та споживачів даної галузі, попри те, що такий підхід аж ніяк не сприяє виникненню бажання вітчизняних товаровиробників АПК дбати про інтереси українського споживача. Це обумовлює необхідність проведення всебічного аналізу та оцінки інтересів, потреб, мотивів діяльності, моделей поведінки, дій на принципах системного підходу задля збалансованості економічних інтересів цільових груп – споживача, виробника, держави, оскільки саме потреби становлять основу тригранної піраміди ринкових взаємовідносин економічних інтересів «споживач – виробник – держава».

Адже для підвищення ефективності всієї економічної системи України необхідно підвищити ефективність кожної з трьох складових ринкових взаємовідносин та ефективність їх взаємодії. Слабкість стану будь-якої з них зводить до мінімуму ефективність інших та ефективність всієї економічної системи. Саме поняття ефективності полягає в ефекті взаємодії зв'язкових елементів певного механізму та їх індивідуального стану – від цього залежить якість механізму як такого. Тому українська економіка потребує системи комплексних заходів у всіх трьох учасників економічного процесу (виробника, споживача, держави) та їх взаємодії задля підвищення ефективності всієї національної економічної системи.

Таким чином, можна стверджувати, що існуючий інструментарій дослідження процесів розвитку аграрного виробництва потребує доповнення, що сприятиме прийняттю оптимальних політичних та відповідних економічних рішень для всіх цільових груп інтересів, одночасно даючи можливість оцінювати ефекти суспільного добробуту для усіх учасників товарообмінних операцій на агропродовольчому ринку, якими є і споживач, і виробник, і держава.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гарифова Л.Ф. Экономические интересы хозяйствующих субъектов в информационной экономике / Л.Ф. Гарифова // ФГАОУ ВП «Казанский федер. ун-т». – Казань : 2011. – 158 с.
2. Руснак П.П., Жебка В.В., Рудий М.М., Чалий А.А. Економіка сільського господарства / [П.П. Руснак, В.В. Жебка, М.М. Рудий, А.А. Чалий]. – К. : Урожай, 1998. – 320 с.
3. Кваша С.М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці / С.М. Кваша // Економіка АПК. – 2014. – № 8. – С. 12–21
4. Кісіль М.І. Критерій і показники економічної ефективності малого та середнього бізнесу на селі / М.І. Кісіль // Економіка АПК. – 2001. – № 8. – С. 59–64.
5. Новак А. Як підняти українську економіку : [монографія] / А. Новак ; вид. 3-є, доп. – К. : Гнозис, 2011. – 368 с.
6. Перекрест Т.В. Методологія оцінювання ефективності діяльності підприємства / Т.В. Перекрест // Держава та регіони. Серія «Економіка і підприємництво». – 2011. – № 4. – С. 130–136.
7. Прядко В.В. Теоретико-методологічні аспекти ефективності сільськогосподарського виробництва / В.В. Прядко // Економіка АПК. – 2003. – № 10. – С. 69–77.
8. Хашковская О.А. Оценка экономической эффективности функционирования сельскохозяйственных предприятий в условиях социальной переориентации народнохозяйственных комплексов Беларуси / О.А. Хашковская // Економіка АПК. – 2004. – № 11. – С. 149–153.